

socialnega in političnega sistema zmagovalca in prinese totalno ponižanje premagancu. Krila sodobnih kozmonavtov niso izpostavljena več sovražnim toplotnim žarkom, marveč izžarevanju političnih strasti, v imenu katerih se zdaj začena bitka v prostorih vesolja. Prav to pa je tisto, o čemer mora razmišljati sodobni človek, ki z vsem nravno opravičljivim in logičnim spoštovanjem spremlja junaška dejanja pod zvezdami. Tekmovanja, ki ga spodbujajo politično sistemske strasti, je že zlomilo krila štirim kozmonavtom. Indiferentna, mrtva lunina skorja s svojimi skrivnostnimi kraterji in morji je bila nenadoma vključena v boj za posest, za prevlado in za strategijo sil, ki jim zemeljski prostor zaradi razvoja znanosti in tehnike nikakor ne zadošča več. Nekoč so govorili: »Gora ni nora, tisti je nor, ki gre gori.« Vendar pa s tako konservativno apoteozo negibnosti ni mogoče razrešiti problema, ki danes muči človeka, ko opazuje v tehnično-znanstvenem pogledu gigantski, a v moralnem pogledu zgolj pritlikavi boj za nebo. Ko je svet zvedel za grozljivo smrt ameriških kozmonavtov in se je potrdila slutnja o tragičnem koncu Komarova, se je na vzhodu in zahodu utrnilo spoznanje: boj za politično sistemski ugled je treba takoj in nemudoma izključiti iz človekovih prizadevanj, da bi dosegli mesec, planete in zvezde. Tako kot za umetnost tudi za znanost ne more biti plodno tisto, kar se vključuje v splet državnih skrivnosti, politične policije in pa sistemske ljubosumnosti in tekmovanja za prevlado in premoč — na zemlji in nad njo. To je danes kategorični moralni imperativ. Kdor ga ne bo spoštoval, bo nosil na svojih ramenih odgovornost za smrt in nesrečo. Potemtakem bi se moral glasiti naslov te glose: v smrt zaradi politike in zaradi sistemskega tekmovanja. Zakaj tisti, ki je pripravljen s svojim vedenjem in pogumom pomagati, da si bo človeštvo razširilo prostor svojega bivanja v vesolju, je zdaj v absurdnem tekmovanju le žrtev — zemeljskih nesporazumov, konfliktov in tragičnih bojev.

B. Š.

EVROPSKE SKICE. Te dni sem bral zabaven statističen spis, ki se ukvarja z razvojem frekvence državnih obiskov v evropski zgodovini in ugotavlja, da se evropski državni voditelji in predsedniki vlad pa zunanji in gospodarski ministri niso še nikoli tako vročično obiskovali kakor prav v letošnjem prvem trimesečju.

Če se ne bi za tem peripatetičnem nemirom evropskih državnikov skrivalo kaj več kakor nenadni turistični vzgibi, bi bil pojav že sam po sebi zanimiv. Toda vprašanje, ki bi ga bilo ob tem diplomatskem opozorilu najbrž najbolj umestno zastaviti, se glasi nekako takole: ali je res, da dobiva pojem »Evropa« novo vsebino, katere bistveni znaki se temeljito razlikujejo od tiste iz preteklega in polpreteklega časa? In če je tako, kakšna je ta vsebina, kje tičijo njene korenine in kakšne nove kvalitete v življenju evropskih narodov in držav obeta ustvariti?

Veljavnejše odgovore na ta vprašanja velja prepustiti resnejšim zgodovinskim, mednarodnopolitičnim in gospodarskim analizam. Tukaj poskusimo orisati splošnejše značilnosti tega novega dinamizma samo z nekaj bežnimi skicami.

* * *

Kdor bi hotel iskati v zgodovinskem zaporedju dogodkov tisti trenutek, ko se v Evropi začenja proces, s tem da se sproščajo, rahljajo stare zveze, popuščajo blokovske spona in iščejo nove možnosti v spreminjajočih se okoliščinah, najbrž ne bo mogel mimo berlinskega zidu iz leta 1962 in karibske krize leta 1962. Berlinski zid je prignal konfrontacijo med Vzhodom in Zahodom v Evropi do absurda. V njem se je materializiralo implicitno priznanje, da se v Evropi, kjer se pod štiti atlantske in varšavske zveze in na vnetljivem stičišču med dvema deloma Nemčije, s kvantitativnim napenjanjem starih kakovosti, s politiko sile, izraženo bodisi v ameriški *roll-back policy* bodisi v vzhodnonemško-sovjetski tezi o združitvi Nemčije po zmagi socializma v nemški Zvezni republiki, ne da doseči nič drugega kakor to, da se utegneta Nemčija in Evropa spremeniti v vžigalnik za svetovni vzbuh. Karibska kriza v oktobru 1962, obojestranska mobilizacija do zadnje stopnje pripravljenosti ter njune inverzne posledice, med njimi zlasti moskovski sporazum o delni prepovedi jedrskih poskusov, pa so prav tako vsebovale implicitno priznanje že dotlej veljavne realnosti — tako imenovane jedrsko-raketne pat pozicije — ki pa je bloka nista do tedaj nikoli začutila pod kožo tako boleče kakor tedaj.

Dalj ko se pred nami razpirajo nove dimenzije takratnih dogodkov, ki jih tekoči pripetljaji osvetlujejo z novo lučjo, bolj se zdi, da sta bili to ključni prelomnici v povojni zgodovini: Berlin za Evropo in Karibi za svet.

Od teh dveh mejnikov dalje se je v svetovnih razsežnostih zgodilo nekaj bistveno pomembnih reči. Med njimi velja omeniti vsaj troje: prenos težišča mednarodne napetosti v azijski prostor, ob katerem si je Evropa globoko oddahnila; izbruh dejstev, ob katerih je postalo tudi najbolj ozkosrčnim opazovalcem in akterjem svetovne politike jasno, da so v nekaj monolitnih blokovskih strukturah zazijale nepopravljive razpoke; in naposled priznanje, da spori, ki so kdaj prej še lahko nosili vzdevek »družinski«, izvirajo iz bistveno različnih gospodarskih in političnih interesov. Med temi je treba omeniti vsaj nasprotje med Sovjetsko zvezo in Kitajsko in nasprotje med ameriškim in evropskim krilom atlantske zveze, izraženo zlasti v razvoju odnosov med ZDA ter Francijo.

* * *

V kakšnih vojaških, gospodarskih in političnih koordinatah se je ob vsem tem znašla Evropa?

V vojaškem oziru je karibska kriza očitneje kot prejšnji dogodki izpričala, da obstajajo tri kategorije držav in da je razpored na velesile in »navadne« države, kakršnega še vedno priznava ustanovna listina OZN s posebnim statusom članic varnostnega sveta, zastarel. Združene države in Sovjetska zveza sta izskočili kot edini jedrsko-raketni supersili, katerih vojaška moč ima svetovni doseg. Velika Britanija in Francija ter njuna omejena *force de frappe* v strateških proračunih, ki odločajo o ravnovesju sil, spričo količinskega nesorazmerja v skrajni konsekvenci ne štejeta več. ZR Nemčija, Italija, Švedska in morda celo Češkoslovaška, torej potencialne evropske jedrske sile, so na lestvici vojaških potencialov tako nizko, da utegnejo kdaj sprožiti kako politično »nevšečnost«, nikakor pa ne bi mogle bistveno prevesiti globalnega ravnotežja, tudi če bi izrabile vse možnosti, s katerimi razpolagajo. Skratka, večina evropskih držav je v svetovnem vojaškem spektru tako blizu skupaj, da niti že

zgrajeno niti morebitno bodoče atomsko orožje ne daje nobeni bistvenih prednosti pred drugimi iz iste skupine.

Hkrati so različni načrti, ki sta jih supersili bodisi odložili v arhive bodisi predložili na novo (na primer pozabljeni načrt o multilateralnih jedrskih silah NATO, načrt Rapackega o omejeni nejedrski coni v srednji Evropi, načrt Gomulke o zamrznjenju vojaških potencialov v Evropi, različne inačice za evropski del občega sporazuma o prepovedi širjenja za atomsko orožje in podobno), via facti dokazali, da Združene države in Sovjetska zveza v evropskem območju svojih globalnih strategij ustvarjajo nekakšno tamponsko cono relativnega miru.

V gospodarskem oziru je Evropa, takoj ko je popustil najhujši pritisk prejšnjega viška svetovne konfrontacije na njenem območju, spoznala, da zaostaja. To spoznanje ne izvira samo iz odpora proti supernacionalnim ambicijam, ki so se v blokovskih časih izražale v Evropski gospodarski skupnosti ali v Svetu za vzajemno gospodarsko pomoč; izvira tudi iz trezne gospodarske ocene sedanjega razmerja sil med ZDA, ZSSR in, denimo, zahodno Evropo, pa tudi iz zavesti, kako ogromne prednosti za prihodnost dajejo dvesto milijonski gospodarski prostori Sovjetski zvezi in Združenim državam. Hkrati je Evropa razklana vsaj v tri skupine — SEV, EGS in EFTA — od katerih nobena še daleč ni postala enoten gospodarski prostor, podoben ameriškemu ali sovjetskemu.

Izredno jasno je mogoče to osvetliti z ilustracijami nelagodnega razmerja med zahodno Evropo in Ameriko. Če bi označili povprečni družbeni produkt prebivalca ZDA v letu 1964 z indeksom 100, bi znašal indeks za prebivalca Švice v istem letu 64,2, Francije 53,2, ZR Nemčije 52,2, Britanije 50,1, Belgije 48,2, Nizozemske 41,4, Italije 28,2 in Španije 5,2. Za tem odnosom se skriva ogromna produktivnost ameriške industrije in ameriškega gospodarstva kot celote, ki sestavljajo ozadje pravemu naskoku ameriškega kapitala na zahodnoevropske investicijske položaje. Leta 1960 so imele ZDA v zahodni Evropi investiranega za približno 6 milijard dolarjev kapitala; letos bo ta vsota najbrž prekoračila mejo 20 milijard dolarjev. Takšna razmerja pa porajajo tudi pravi prepad med možnostmi za nadaljnji razvoj tehnologije in gospodarstva kot celote.

Poglejmo: Že v letu 1959 so ZDA vlagale v tako imenovani RAND kompleks (Research and New Developments — raziskave in novi dosežki), ki v malce širšem smislu vsebuje isto kot naš pojem znanstveno-tehničnega raziskovanja, povprečno 67 dolarjev na prebivalca. Britanija je v istem letu porabila za ta namen samo 28 dolarjev, ZR Nemčija 14 dolarjev, Francija 10 dolarjev in Belgija 7,5 dolarja. Skupne naložbe v RAND kompleks so lani veljale v ZDA skoraj 50 milijard, v vsej zahodni Evropi komaj 8 milijard dolarjev, zaposlenih pa je bilo pri raziskovanjih v ZDA približno 1,4 milijona ljudi in v vsej zahodni Evropi manj kot pol milijona. V zadnjih nekaj letih plačuje zahodna Evropa za ameriške patente in licence po pol milijarde dolarjev več kakor ZDA za zahodnoevropske. V Združenih državah že deluje ali pa je naročenih 56.000 elektronskih računalnikov, v vsej zahodni Evropi pa komaj 14.000. Francoski minister za znanost Alain Peyrefitte je lani izjavil: »Ameriška znanost in tehnika napredujeta tako naglo, da zdaj že zelo resno tvegamo zaostati za ZDA tako hudo, kakor so nerazviti zaostali za nami.« In zahodno-nemški finančni minister Franz Josef Strauss: »Sleherni dolar, ki so ga ZDA

pred desetimi leti vložile v vesoljske raziskave, je dandanes v ekonomskem smislu vreden vsaj štirikrat toliko.« Eden vodilnih belgijskih bančnikov pa opozarja na kanadski primer, kjer je šest desetlin proizvodnih zmogljivosti že pod ameriškim nadzorstvom, in samo napol v šali pripominja: »Najprej Louisiana, potem Aljaska, zdaj Kanada in nato še Evropa...« V gospodarskem in sociološkem smislu je ob takih kvantitetnih in kvalititetnih odnosih povsem razumljivo, zakaj je v petnajstih letih od 1949 do 1964 odšlo iz zahodne Evrope v Združene države 85.000 znanstvenih delavcev in inženirjev.

* * *

Takoj ko je vojaško-politični pritisk napetosti med blokoma v Evropi popustil, so zamisli o nadnacionalni Evropski gospodarski skupnosti, ki bi sestavljala vzhodno krilo Atlantske gospodarske zveze, v kateri bi bile še ZDA in Kanada ter Japonska, Avstralija in Nova Zelandija, zamrle. Ob pogledu na novi razpored držav, kjer so ZSSR in ZDA spričo svoje moči daleč spredaj, so si evropske države, zlasti tiste v zahodni Evropi, jele iskati opore v najbližji sosesčini: oporo so si iskale v boju zoper ameriški gospodarski naval, hkrati pa so si želele izhod za uresničevanje svojih gospodarskih in političnih interesov.

Skoraj presenečene so bile, ko so po dolgem času ugotovile, da se njihova gospodarstva med seboj v marsikaterem pogledu dopolnjujejo. Skoraj dih jim je zastal, ko se je nenadoma sprožil val tipanja, iskanja in povezovanja čez nekdanje pregrade. Trgovina med bivšim evropskim Vzhodom in bivšim evropskim Zahodom se je navzlic še vedno nizkemu absolutnemu obsegu začela nenadoma razvijati nagljeje kakor ona znotraj zahodne in znotraj vzhodne Evrope. V treh letih, od 1965 do 1965, se je trgovina med vsem Vzhodom in vsem Zahodom povzpela od 8,8 na 11 milijard dolarjev. Trgovina med evropskima deloma teh dveh skupin, torej med zahodnoevropskimi deželami in evropskimi socialističnimi državami brez ZSSR, pa je nosila pri tem levji delež — več kot sedem desetlin. Toda velike reči so se šele prikazale na obzorju. Sklop sovjetsko-italijanskih aranžmajev, ki zadevajo predvsem avtomobilsko industrijo in naftovode, je potegnil za seboj italijanske kredite za ZSSR v skupni vrednosti 1,6 milijarde dolarjev. Krupp je segel na Poljsko in Madžarsko. Škoda v Avstriji, ZR Nemčijo in Beneluks, sovjetski načrti za izvoz nafte se razpenjajo do atlantskih obal, avtomobilske ambicije Francozov in Britancev do Sibirije, britanska kemična industrija in italijanska strojna tipajo po Bolgariji, Romuniji, Madžarski in ČSSR, avtomobile Moskvič naj bi montirali pri Münchnu, Pariz razvija svojo barvno televizijo skupaj z Moskvo, sklepa se serija sporazumov o vzhodno-zahodnem znanstveno-tehničnem sodelovanju, Avstrija bi rada sodelovala pri jugoslovansko-romunski gradnji hidrocentrale v Djerdapu. Embargi, kreditne blokade, strah pred razkrivanjem vojaških skrivnosti se lomijo pod pezo otopljivih in stvarnih interesov.

Toda to je ena, čisto gospodarska plat medalje. Obstaja pa še druga, vojaška in politična.

ZDA imajo v zahodni Evropi za potrebe NATO približno 7000 taktičnih raket srednjega dosega z jedrskimi naboji. Razen tega ima NATO za prenos jedrskih bomb k potencialnim ciljem še kakih 2500 letal. Približno polovica ameriških jedrskih podmornic z izstrelki Polaris križari po vzhodnem Atlan-

tiku in Sredozemlju. Britanci imajo kakih 80 bombnikov, ki lahko prenašajo jedrsko orožje, in grade štiri podmornice za izstrelke Polaris. Francozi razpolagajo s 40 bombniki Mirage IV in z bombami z razstrelilno močjo 60–90 kiloton. Imajo že eno jedrsko podmornico z jedrskimi raketami. Kar zadeva klasične oborožene sile, pa NATO razpolaga s približno 70 divizijami, 4500 vojnimi letali in 2,5 milijona oboroženci.

ZSSR ima po nekaterih zahodnih ocenah za evropske potrebe približno 4000 nosilcev taktičnega jedrskega orožja in kakih 1000 raket s srednjim dosegom. Ta nosilna sredstva bi lahko prenesla za približno 3500 megaton razstrelilne moči — kakih 600-krat toliko, kolikor je je bilo uporabljene med vso drugo svetovno vojno. Varšavska zveza razpolaga za evropske namene z 10.000 vojnimi letali, 160 divizijami kopenske vojske in več kot tremi milijoni vojakov.

Vzhodna in zahodna Evropa skupaj porabljata zdaj brez ZSSR in ZDA vsako leto približno 25 milijard dolarjev za vojaške namene. Ta vsota je približno enaka skupnim zlatim in deviznim rezervam Evropske gospodarske skupnosti ali polovici njenega skupnega letnega izvoza.

Na tej sršči vojaški podlagi leži negotova struktura političnih odnosov, ki so še vsi po vrsti neustaljeni in med katerimi je nič koliko potencialnih žarišč. Največje, najpomembnejše in v slehernem oziru centralno je med njimi nemško vprašanje; politični sklop, ki ga sestavljata dve nemški državi, od katerih je v uradnem smislu svetovno priznana še vedno samo ena, le delno priznane nemške meje, razcepljeni Berlin, skratka kotel, v katerem zdaj glasneje, zdaj tiše vro dolgotrajni ali kratkotrajni spori vseh odtenkov. Notranja in zunanja logika nemškega vprašanja je taka, da se utegne sleherni bolj brezobziren pritisk ali poseg razrasti v klico nove svetovne kontrafrontacije. Nobena pozitivna politična pobuda, bodisi za evropsko varnost bodisi za postopno in neopazno pomirjanje celotnega kompleksa evropskih odnosov, ne more mimo te realnosti. Še zadnji tedni so izpričali, na kako trde čeri lahko tu nasede celo svetovno pomemben načrt, kakršen je tisti za nekakšno obliko sporazuma o prepovedi širjenja jedrskega orožja.

Drugo vprašanje je ameriška politična prisotnost v Evropi. Tu ne gre samo za sloviti »ameriški politični vzvode«, o katerem razglabljajo in se nanj sklicujejo francoski politiki in voditelji, kadar gre za sprejem Britanije v EGS. Gre za nekaj več: po eni plati za realno nevarnost, ki utegne groziti članicam NATO, če se njihov zaveznik ZDA zaplete nekje na globusu, denimo v Vietnamu, v širši spopad, ko Vietnam nima nič skupnega z evropskimi interesi; po drugi plati pa za ameriške gospodarske vzvode v zahodni Evropi, zlasti v Angliji ter za ameriško prisotnost tiste vrste, ki se je po prepričanju marsikaterega treznega zahodnoevropskega opazovalca izpričala bodisi v morebiti neposredni vohunsko-puščistični asistenci CIA bodisi vsaj v blagohotno karajočem odnosu ameriške politike do nedavnega udara v Grčiji.

* * *

Kakšna naj bi bila v takem kontekstu pot trezne politične dejavnosti, ki bi spremenila sedanji politični turizem evropskih državnikov in diplomatov v usklajeno prizadevanje za to, da bi se evropska stavba v prihodnje vendarle vzpela nad gole temelje?

Za Jugoslavijo in še posebej za Slovenijo to nikakor ne more biti samo akademsko vprašanje. Čeprav nas zemljepisni položaj in silnice civilizacijske in kulturne zgodovine sklepajo z Evropo — karkoli ta pojem v današnjih razmerah že pomeni — se naše današnje zveze grade na drugačnih zasnovah. Od naših stikov z Evropo v preteklosti se razlikujejo vsaj za toliko, kolikor se današnja Evropa in njene želje razlikujejo od nekdanjih, a tudi za toliko, kolikor smo v svojem gospodarskem in občedružbenem razvoju napredovali.

Ni mogoče zanikati, da je bila Jugoslavija v času, ko si je sama po vojni z vsemi močmi prizadevala zavarovati in razviti državno eksistenco in se prebiti skozi začetne stopnje gospodarskega razvoja, hkrati pa si prek koeksistenčne zunanje politike zagotoviti prostor pod soncem in to funkcionalno povezati s potrebami notranjega razvoja, v precejšnji meri iztisnjena iz vojaško, politično in gospodarsko razklane Evrope. Toda danes so razmere drugačne v Jugoslaviji in drugačne v Evropi. Jugoslavija, zlasti njen razvitejši severozahodni del, se v gospodarskem smislu bliža spodnji meji srednjeevropskega povprečja. Gospodarska reforma je omogočila, da bo dinar najbrž v letu 1969 ali morda celo prej postal konvertibilna valuta; da bomo bržkone lahko sklenili pomembne sporazume z združujočimi se tržišči, ki so zdaj obdana z enotnimi carinskimi ograjami; da počasi že izpostavljammo svoje gospodarstvo pritisku in merilu evropskih in svetovnih povprečij produktivnosti in da odpiramo vrata udeležbi tujega kapitala v našem notranjem razvoju. Članstvo v GATT in udeležba v Kennedyjevi rundi se sama po sebi povezujeta s to podlago. Z njo se povezuje tudi živahna diplomatska pobuda v organih, kakršna je ekonomska komisija OZN za Evropo, edini medevropski gospodarski organizem, ki ni povezan z blokovskimi formacijami.

Zdi se, da je tudi pobuda za konferenco evropskih parlamentov, ki jo skušajo uresničiti tri vzhodne, tri zahodne in tri nevezane države Evrope, organsko zraščena s tako gospodarsko podlago. Pri tem ne gre za apologijo trenutnih diplomatskih akcij. Zdi se, da so njihova izhodišča rezultat trezne presoje naših interesov in hladne ter realistične analize možnosti, ki v Evropi obstajajo. Tu se lahko jugoslovanski interesi ujamejo z interesi mnogih manjših evropskih držav, ki so se v zadnjem času znašle sredi bistveno spremenjenih okoliščin.

Tako za nas kakor za večino evropskih držav in političnih sil, pa naj bodo organizirane kot stranke, gibanja ali politične skupine, vodi pot k evropski stabilizaciji in razvoju, ki bi koristila vsem, najbrž skozi izrabljanje vseh najmanjših skupnih imenovalcev v evropskem političnem in gospodarskem prostoru. Najbrž trenutno največ obeta prav gospodarska sfera. Tu so interesi najrazločneje opremljeni in najgloblje zakoreninjeni, hkrati pa najmanj obremenjeni s političnimi recidivi preteklosti. Aprilsko zasedanje ekonomske komisije za Evropo je jasno nakazalo, kje se obeta največ sporazumov: pri znanstveno-tehničnem sodelovanju, v turizmu, potem pa v trgovini in industrijski kooperaciji. Prva izdatnejša skupna misija z rahlim nadihom politične akcije se utegne razrasti v zvezi s prizadevanji, ki naj bi premaknila z mrtve točke odnose med razvitimi in nerazvitimi. Sem so vsaka po svoje vključene vse evropske države, ki si pod pritiskom ameriške konkurence iščejo prostora za razvoj. Velika politična poglavja: neširjenje jedrskega orožja, Nemčija, evropska varnost in kar jih še je, pa bodo verjetno morala še precej dolgo čakati prijaznejših časov.

Pri vsem tem na videz pragmatičnem pristopu pa najbrž ne gre niti za hip pozabiti na družbeno vsebino naših notranjih prizadevanj in na potrebe našega notranjega razvoja. Zakaj kadar gre za politiko neke družbe in države, bi morale biti vsaj za kratka razdobja prav te potrebe neodvisne sprejemljivke v sicer dinamičnem »sistemu enačb«, ki je iz njih sestavljena zunanja politika.

Dušan Dolinar

ODKOD PODTIKANJA IN OBREKOVANJA »POLITIKE« SPOMENIŠKOVARSTVENE SLUŽBE. Priznam, da mi sestavek, ki ga začenjam, ne gre najbolj od srca. Mnogo raje bi se o stvareh pogovorila, poslušala pomisleke in vprašanja in razčistila sproti vsako dejanje, ki bi bilo količkaj dvoumno ali nerazumljeno. Pa nimam te priložnosti. Ustanovitelj Zavoda za spomeniško varstvo SRS doslej še ni kritiziral ali ga kako drugače opozarjal na »nepravilno politiko«, čeprav pride tu in tam v zavod kdo, ki ve povedati, da se na najvišjih mestih čudijo, da smo zagovorniki klera in podobno. Ker mi torej ni znano, kdo in zakaj podtika in obrekuje, sem se odločila svoje mnenje o tem napisati in objaviti. Žal bi mi namreč bilo, da bi obrekovalcem uspelo vplivati na manj poučene in tako škodovati varstvu kulturnih spomenikov, za katere niso storili ali utrpeli veliko, ker bi sicer konservatorska dela pri nas ne bila zadnja med zadnjimi. Verjetno kuži zrak in podtika sicer le kak posameznik, ki pa spričo vodilnega položaja, ki ga še ima, seje v veter izjave in polni glave tistim, ki se v raznih upravnih odborih skladov trudijo za čim pravičnejšo delitev sredstev, ki so jim zaupana v kulturne namene. Zakaj to dela? Ne vem, sumim pa, da zato, ker je napad najboljša obramba. Gre le zato: pred čem se brani?

Morda bi utegnil bralec pripomniti, da se zaradi neodgovornih besedi ni vredno razburjati in se o njih oglašati v tisku. Pač, pač, je potrebno in to predvsem zato, ker je take in podobne očitke doživljala spomeniškovarstvena služba v letih od osvoboditve že večkrat in ne brez posledic. Čutiti jih je bilo tudi v vsakoletnih odmerah proračunskih sredstev, kar je konservatorjem in restavratorjem ubijalo veselje do dela, hromilo njihovo ustvarjalnost, jih toliko zagrenilo, da so nezaupni in ne verjamejo, da bo kaj drugače. Saj jih je strah, da bodo kulturni spomeniki spričo neodgovornega družbenega početja dokončno propadli, kajti materialnih prič slovenskega humaniziranega prostora iz preteklosti je res vsak dan manj, kolikor pa jih še stoji, razpadajo. Prizadeti konservator, ki posluša ob njih vprašanja in pripombe od domačih in tujih obiskovalcev, lahko le še zardeva. Besed za razlago in opravičilo je zmanjkalo.

Ne mislim se zapisati o nalogah varstva kulturnih spomenikov niti ne mislim poročati o njegovem delu, odkar je organizirano. To vse je že zapisano v strokovnih glasilih, tj. letnih zbornikih, to vse ima ustanovitelj v vsakoletnih poročilih. Tudi vzvišenih, samoveščnih kritikov ne mislim prepričevati. Upam, da niso toliko primitivni, da bi trdili, da se začenja naša zgodovina šele z letom 1941, in da ne bi vedeli za zgodovinsko in kulturno odgovornost našega časa pred prihodnostjo. Če pa mislijo svojo dolžnost, kljub temu da jih naša družba plačuje boljše kot druge med drugim tudi za to, da skrbje za njeno skladno organsko rast in razvoj, kar lepo prenašati na druge in si oprati roke za vse tisto, kar so opustili, potem jim moram